

אב תשפ"ד
אוגוסט 2024

הנדון: התכנית הרב-שנתית להנגשת ההשכלה הגבוהה לאוכלוסייה החרדית תשפ"ד- תשפ"ח- טיוטא להתייחסויות

להלן טיוטא להתייחסויות הציבור בנוגע לתכנית הרב שנתית להנגשת ההשכלה הגבוהה לאוכלוסייה החרדית לשנים תשפ"ד- תשפ"ח. התכנית מהווה נספח למדיניות מל"ג- ות"ת "מתכניות הנגשה למדיניות מצויינות מכלילה". הציבור מוזמן להתייחס לתכנית כולה או לחלקים ממנה וזאת לקראת הבאתה לאישור ות"ת ומל"ג.

את ההתייחסויות יש לשלוח לגבי לאה שטרן, רכזת חרדים ומכינות, האגף להערכת איכות ומגוון, במייל haredimv@che.org.il לא יאוחר מיום ה', ב' באלול, ה- 05.09.2024

התכנית הרב-שנתית להנגשת ההשכלה הגבוהה לאוכלוסייה החרדית תשפ"ד-תשפ"ח- טיוטא להתייחסויות

נספח למדיניות מל"ג-ות"ת "מתכניות הנגשה למדיניות מצוינות מכלילה"

רקע-

1. שילוב האוכלוסייה החרדית בהשכלה הגבוהה ובתעסוקה איכותית הוא יעד לאומי של מדינת ישראל. ההשכלה הגבוהה כיום הינה תנאי בסיסי להשתלבות ולהצלחה בשוק התעסוקה, וחלק ניכר מתחומי העיסוק במשק המודרני חסומים בפני מי שחסרים השכלה זו. שיעור ההשתתפות הנמוך של האוכלוסייה החרדית בשוק התעסוקה פוגע לא רק במעמד הכלכלי האישי, הוא גם מאט את ההתקדמות הכלכלית של המשק בכללותו. נתוני למ"ס מהשנים האחרונות הצביעו בבירור על שיעור תעסוקה גבוה של בעלי תארים אקדמיים מקרב הציבור החרדי בהשוואה לחסרי השכלה אקדמית, ולפער משמעותי ברמת ההכנסה בין שתי הקבוצות הללו. **המל"ג רואה ערך רב במתן הזדמנות מלאה לבוגרי החינוך החרדי המעוניינים בכך להשתלב במערכת ההשכלה הגבוהה ופועלת רבות לשילובם המיטבי.**
2. מגוון **חסמים ואתגרים** מייצרים קשיים משמעותיים לבוגרי החינוך החרדי לבוא בשערי האקדמיה ולצלוח את לימודיהם. בשנת 2020 קיימה המל"ג תהליך של שיתוף הציבור למיקוד החסמים והאתגרים על היבטיהם השונים- התרבותיים, האקדמיים, הכלכליים והחברתיים- **מצ"ב בנספח א'**. ריבוי החסמים מחייב סל רחב של מענים בהיבטים שונים אשר מהווים את בסיס עקרונות תכנית ההנגשה.
3. תכניות מדיניות של מל"ג ות"ת לאורך השנים-
 - 3.1. **מקדמת דנא** למדו במוסדות האקדמיים הכלליים מאות בודדות של חרדים בכל שנה. החל משנת 2000 החלו לפעול תוכניות לימודים ייעודיות לחרדים במסגרת פלטפורמות לימוד חרדיות: המכללה החרדית ירושלים, מכללת בני ברק החרדית, המרכז האקדמי לב והקמפוס החרדי של הקריה האקדמית אונו באור יהודה.
 - 3.2. בשנת תשע"ב (2012) קיבלה המל"ג החלטה בדבר **תכנית להנגשת ההשכלה הגבוהה לאוכלוסייה החרדית**¹. מטרת התכנית כפי שהוגדרה היתה "הנגשה מקסימאלית של ההשכלה הגבוהה לאוכלוסייה החרדית, תוך הקפדה על רמה אקדמית גבוהה, מגוון דיסציפלינארי, והתאמה לצרכים הייחודיים של האוכלוסייה החרדית. הנגשה זו, מטרתה הינה לתת לאוכלוסייה החרדית את הזכות המוקנית לכל אזרח אחר במדינת ישראל "לרכוש מקצוע נדרש ולכלכל את עצמו בכבוד". עקרונותיה המרכזיים של התכנית כללו מודל להקמת מסגרות לחרדים (מח"רים) באחריות אקדמית וניהולית כוללת של המוסדות האקדמיים הקיימים, הגדרת קהל היעד לתכניות הייעודיות (בוגרי החינוך החרדי) וקביעת מודל תקציבי לתמיכה תשתיתית ולתמיכת מעטפת בסטודנטים החרדים.
 - 3.3. במסגרת **המדיניות הרב שנתית העוקבת לשנים תשע"ז-תשפ"ב** אשר פורסמה בתשע"ז² (2017) הדגישה המל"ג את הצורך בהמשך ההרחבה הכמותית והאיכותית של שילוב חרדים באקדמיה, והגדירה יעדים לגידול במספר הסטודנטים החרדים וכלים למימוש היעדים, לרבות: עקרונות לחיזוק ולהרחבת המח"רים הקיימים; הרחבת התכניות בתחום ההוראה בדגש על תחומי הליבי"ה; פיתוח תכניות ייעודיות; בחינת תכנית ניסיונית לפתיחת כיתות לאוכלוסייה החרדית בתוך קמפוסים רגילים, עידוד לימודי תארים מתקדמים, וכן הרחבת תוכנית המלגות וההלוואות. נוסף על כך, קבעה התכנית שהגדרת קהל היעד המקורית משנת תשע"ב תישמר תוך הוספת אפשרות לקבלת 10% חריגים נוספים להגדרה. התכנית גם חידדה את ההנחיות בנוגע להפרדה מותרת ואסורה במסגרות החרדיות ואת מערך הפיקוח והאכיפה.

¹ הנגשת ההשכלה הגבוהה לאוכלוסייה החרדית, תמונת מצב ומודל מוסדי חדש, החלטת מל"ג 10.1.2012
² [התכנית הרב-שנתית של מל"ג/ות"ת להרחבת הנגישות של ההשכלה הגבוהה לאוכלוסייה החרדית – תשע"ז-תשפ"ב](#), 23.5.2017

3.4. בשנת תש"ף פרסמה מל"ג **עדכון למדיניות**³ אשר קבע כי הגדרת קהל היעד תישמר אך אחוז החריגים יעודכן ל- 15%, תגובש מעטפת לימודים לאיתור, יעוץ, ליווי ומניעת נשירה במהלך הלימודים במכינה והתואר, לרבות השמה בשוק העבודה; וכן חודדו שוב גדרי ההפרדה המגדרית המותרת.

4. בין השנים 2017-2021 התקיים **דיון בבג"צ** בדבר מדיניות מל"ג ות"ת להנגשת ההשכלה הגבוהה לחברה החרדית. נציין כי נגד התוכנית הרב שנתית הוגשו ארבע עתירות שונות: עתירת ברזון ועתירת קסטל, ששתיהן עסקו בהרחבת הגדרת "חרדי" לצורך קבלה למסגרות החרדיות; וכן עתירת תירוש ועתירת פורום קהלת, ששתיהן ביקשו לבטל את החלטת המל"ג על התכנית הרב שנתית הנוכחית, עתירת תירוש שהתנגדה לכל קיומה של הפרדה מגדרית באקדמיה, ועתירת קהלת מהצד השני שהתנגדה לכל הגבלה על אפשרות להפרדה מגדרית במסגרת התוכנית, ובפרט במוסדות שאינם מתוקצבים.

במסגרת פסק הדין, עתירות ברזון וקסטל שביקשו כאמור להרחיב את הגדרת "מיהו חרדי" נדחו בדעת רוב של השופטים, אשר לא ראו לנכון להתערב בהגדרה כפי שנקבעה על ידי המל"ג; עתירת תירוש התקבלה באופן חלקי, וזה ביחס למדיניות בפועל שלפיה מרצות מנועות מלמד במסלולי הלימוד לגברים, ובעניין זה נקבע שיתאפשר למרצות ללמד בכל מסגרת שהיא, ללא הפליה. פרט לאמור, נדחתה עתירת תירוש ברוב דעות. עם זאת חשוב להדגיש שעתירת תירוש נדחתה בכפוף להערות שופטי הרוב ביחס לצורך בשמירה על האיזונים וההגבלות הקבועים בתוכנית, בין היתר, באמצעות פיקוח ואכיפה, ובשים לב לכך שתקופת התוכנית מסתיימת בעוד כשנה, ולכך שהוראות התוכנית, ההצדקות לה והערות בית המשפט ייבחנו טרם ההחלטה על תוכנית רב שנתית חדשה.

המצב הקיים

5. בעקבות פעולות ות"ת ומל"ג להנגשת ההשכלה הגבוהה לאוכלוסייה החרדית, יחד עם תהליכים אשר קרו בחברה החרדית עצמה, **שולש מספר הסטודנטים החרדים במהלך העשור האחרון**, מכ-5,500 בתשע"א לכ-16,550 בתשפ"ג.

קצב הגידול השנתי הממוצע של הסטודנטים החרדים בשנים תשע"ג-תשפ"ג היה כ-8%, לעומת קצב גידול דמוגרפי של כ-4% בגילאים הרלוונטיים (18-40) בשנים אלו, ולעומת קצב גידול של 1.3% בכלל הסטודנטים בהשכלה הגבוהה באותה התקופה. במספר הסטודנטים החרדים **לתארים מתקדמים**, נרשם גידול ניכר (גידול שנתי ממוצע של כ-13%) ביחס למחצית העשור הקודם, מ-890 בתשע"ד ל-2,629 בתשפ"ג.

בהסתכלות **מגדרית**, אחוז הגברים מכלל הסטודנטים בוגרי החינוך החרדי על פי רמות התואר (ללא האו"פ) נכון לתשפ"ג הוא כשליש, על פי הפירוט הבא - תואר ראשון- 31%, תואר שני - 29%, תואר שלישי - 38%. גילן של יותר מ-70% מהסטודנטיות לתואר ראשון בוגרות החינוך החרדי הוא מתחת לגיל 24, גילם של יותר מ-75% מהסטודנטים לתואר ראשון בוגרי החינוך החרדי הוא מעל גיל 25.⁴

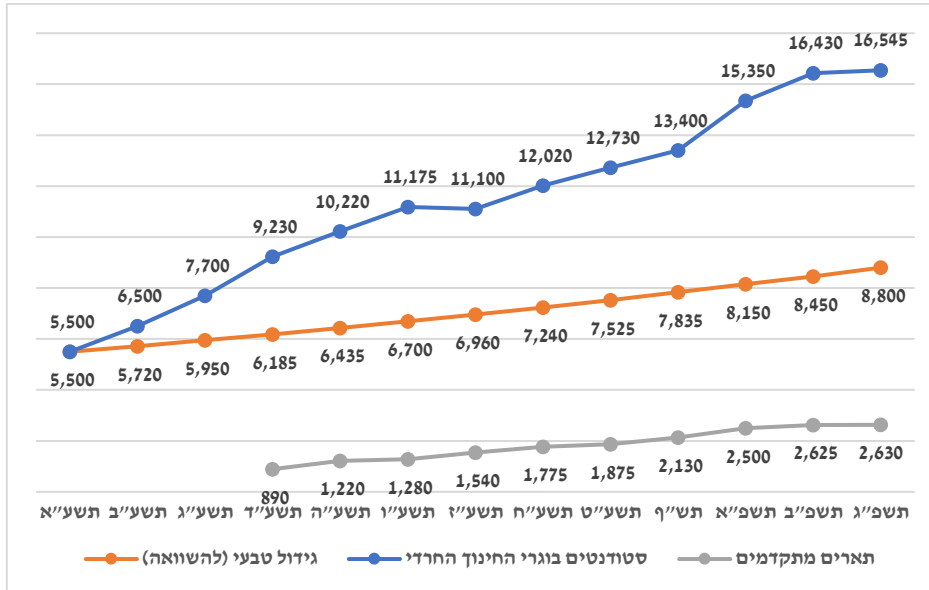
6. גם בקרב **מקבלי התארים** חלה עליה משמעותית, בשנים תשע"ו-תשפ"ב גדל אחוז מסיימי התארים בממוצע של 10% בשנה, מ-2,450 בוגרים בתשע"ה ל-4,725 בוגרי תארים בתשפ"ב. בוגרי התארים החרדיים מועסקים באחוזים גבוהים (מעל 85%), והשכר הממוצע לשכירים מהמגזר החרדי גבוה משמעותית מהשכר הממוצע בכלל הציבור החרדי - כפול בקרב גברים חרדים מועסקים, ופי 1.5 בקרב נשים חרדיות מועסקות.⁵

³ החלטת המועצה להשכלה גבוהה מיום 30.4.20 בדבר הנגשת ההשכלה הגבוהה לאוכלוסייה החרדית-עדכון מדיניות

⁴ סטודנטים לתואר ראשון במוסדות להשכלה גבוהה, לפי גיל, מין וקבוצת אוכלוסייה, תשפ"ג, 2022/23, למ"ס, עיבוד המכון הישראלי לדמוקרטיה

⁵ עיבוד המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים משנת 2019 ולסקר כ"א משנת 2022

תרשים 1- סטודנטים בוגרי החינוך החרדי במערכת ההשכלה הגבוהה תשע"א- תשפ"ג

7. עדיין, **שיעור ההשתתפות של חרדים באקדמיה נמוך ביחס לשיעורם באוכלוסייה**- שיעורם של בוגרי החינוך החרדי באוכלוסייה בשכבות הגיל הרלוונטיות עומד על כ- 15.7% אך הם **מהווים כ- 5% בלבד מהסטודנטים במערכת ההשכלה הגבוהה**. בבחינה על פי רמת תואר - כ- 5.5% מהסטודנטים לתואר ראשון, 3.8% מהסטודנטים לתואר שני ו- 1.5% בלבד מהסטודנטים לתואר שלישי. מספר חברי הסגל החרדים קטן ביותר. בנוסף, על פי דו"ח מעודכן של הכלכלן הראשי, **שיעור הסטודנטים החדשים לתואר ראשון מתוך שנתון במגזר החרדי הינו כ- 16% אל מול כ- 56% באוכלוסייה היהודית שאינה חרדית**.⁶ שיעור הסטודנטיות החרדיות החדשות ביחס לשנתון על פי דו"ח זה הינו כ- 24% ושיעור הגברים החרדים עומד על 8% בלבד. על פי העיבוד המוצג במדיניות מ"ג-ות"ת "מתכניות הנגשה למדיניות מצוינות מכילה" שיעור בוגרי החינוך החרדי אשר למדו במוסד אקדמי בישראל בשנה כלשהי עד שנת 2021 הינו כ- 14% משנתון. היעד הכמותי שנקבע בשנת תשע"ז על 19,000 סטודנטים בוגרי החינוך החרדי בשנת תשפ"ב הושג רק באופן חלקי (85%).⁷
8. **אחוזי הנשירה בקרב הסטודנטים בוגרי החינוך החרדי הצטמצמו בשנים האחרונות**, אך עדיין גבוהים ביחס לשיעורי הנשירה של סטודנטים באוכלוסייה הכללית. נתוני הנשירה הם כדלהלן-

לוח 1- אחוז סיום הלימודים בשלבי הלימוד השונים (הנתונים הם משנתונים שונים המופיעים בהערות מטה)-

שלב*	גברים		נשים	
	בוגרי חינוך חרדי	אוכלוסייה כללית	בוגרות חינוך חרדי	אוכלוסייה כללית
סיום המכינה הקדם אקדמית ⁸	71.0%	74.1%	82.3%	78.2%
מעבר משנה א' לשנה ב' ⁹	90.3%	91.9%	93.5%	94.8%
סיום תואר עד שנתיים מהזמן התקני ¹⁰	69.40%	77.10%	81.80%	85.30%

⁶ שיעור הסטודנטים החדשים לתואר ראשון ביחס לשנתון, דו"ח הכלכלן הראשי, ינואר 2024.

⁷ יש לציין שכבר בשנת 2019, הומלץ בדו"ח בחינה לעדכן את יעד הגידול ל 16,000 סטודנטים עד תשפ"ב. מתוך: יישום תוכנית החומש של מ"ג-ות"ת לשיילוב האוכלוסייה החרדית- תמונת מצב והמלצות מדיניות, ד"ר גלעד מלאך והתאחדות הסטודנטים והסטודנטיות הארציות

⁸ עיבוד מ"ג-ות"ת לנתוני למ"ס, ממוצע סיום המכינות בשנים תש"ף-תשפ"ב

⁹ עיבוד מ"ג-ות"ת לנתוני למ"ס, ממוצע מעבר משנה א' לשנה ב', תשע"ט-תשפ"ב באוניברסיטאות ובמכללות האקדמיות (לא כולל מכללות לחינוך בהן אחוז גבוה מהסטודנטים מקיים לימודי השלמה הנמשכים כשנה בלבד)

¹⁰ עיבוד מ"ג-ות"ת לנתוני למ"ס, שיעור המסיימים לימודיהם בזמן התקני או באיחור ממנו לפי פיקוח ומין, בקרב מתחילי לימודים בתשע"ז. סיום הלימודים הוא שיעור הסטודנטים שסיימו ללמוד עד שנתיים לאחר הזמן התקני של התואר. אוכלוסייה כללית - סטודנטים שלמדו בב"ס אחרון ממלכתי או מ"ד, בוגרי חינוך חרדי - סטודנטים שלמדו בב"ס אחרון בפיקוח חרדי.

9. תחומי לימוד-

בטבלה הבאה מוצגת חלוקה של כלל הסטודנטים בוגרי החינוך החרדי בתשפ"ג (למעט הסטודנטים הלומדים באו"פ) על פי תחום וסוג התואר ובהתאם לחלוקת תחומי הלימוד של למ"ס. בנוסף מפורט אחוז הסטודנטים בוגרי החינוך החרדי הלומדים תחום לימוד זה מתוך כלל הסטודנטים בוגרי החינוך החרדי וכן השוואה לאחוז הסטודנטים באוכלוסייה הכללית הלומדים את אותו תחום הלימוד.

לוח 2- סטודנטים בוגרי החינוך החרדי על פי סוג תואר ותחום לימוד תשפ"ג¹¹

תחום לימוד	תואר ראשון	תואר שני	תואר שלישי	סה"כ	אחוז מכלל הסטודנטים בוגרי החינוך החרדי	אחוז מכלל הסטודנטים באוכלוסייה הכללית
חינוך והכשרה להוראה	4,037	981	26	5,037	37.0%	14.1%
עסקים ומדעי הניהול	1,253	356	4	1,613	11.8%	11.1%
מדעי החברה	1,101	356	28	1,485	10.9%	17.7%
מקצועות עזר רפואיים	1,338	288	9	1,635	12.0%	7.0%
מת', סט' ומדעי המחשב ¹²	1,047	68	12	1,127	8.3%	10.6%
משפטים	990	110	..	1,102	8.1%	7.7%
הנדסה ואדריכלות	889	36	8	933	6.8%	17.8%
המדעים הביולוגיים	152	48	51	251	1.8%	2.9%
מדעי הרוח ושפות	83	52	23	158	1.2%	4.3%
מקצועות האומנות והעיצוב	112	13	..	126	0.9%	2.9%
המדעים הפיסיקליים	32	17	12	61	0.4%	1.4%
רפואה	32	51	-	83	0.6%	1.0%
חקלאות	9	13	0.1%	0.5%
אחר	4	7	0.1%	..
	11,079	2,379	173	13,631	100%	100%

יותר משליש מהסטודנטים בוגרי החינוך החרדי לומדים את מקצועות החינוך וההכשרה להוראה, אחוז גבוה משמעותית בהשוואה לאוכלוסייה הכללית. אחוז גבוה יחסית של סטודנטים בוגרי החינוך החרדי לומד את מקצועות העזר הרפואי, אחוזים דומים לומדים את תחומי משפטים, עסקים ומדעי הניהול וכן מתמטיקה סטטיסטית ומדעי המחשב. אחוזים נמוכים יחסית ניתן לראות בתחומי ההנדסה והאדריכלות, מדעי הרוח, מקצועות העיצוב והאומנות ועוד.

באוניברסיטה הפתוחה למדו בשנת תשפ"ג 2,914 סטודנטים, 34% מהם בתחום מדעי החברה, 18% עסקים ומדעי הניהול, 17% מתמטיקה, סטטיסטית ומדעי המחשב, 13% מדעים פיזיקליים, 3% מדעי הרוח הכלליים, 3% הנדסה ואדריכלות ו- 12% תחומים נוספים.

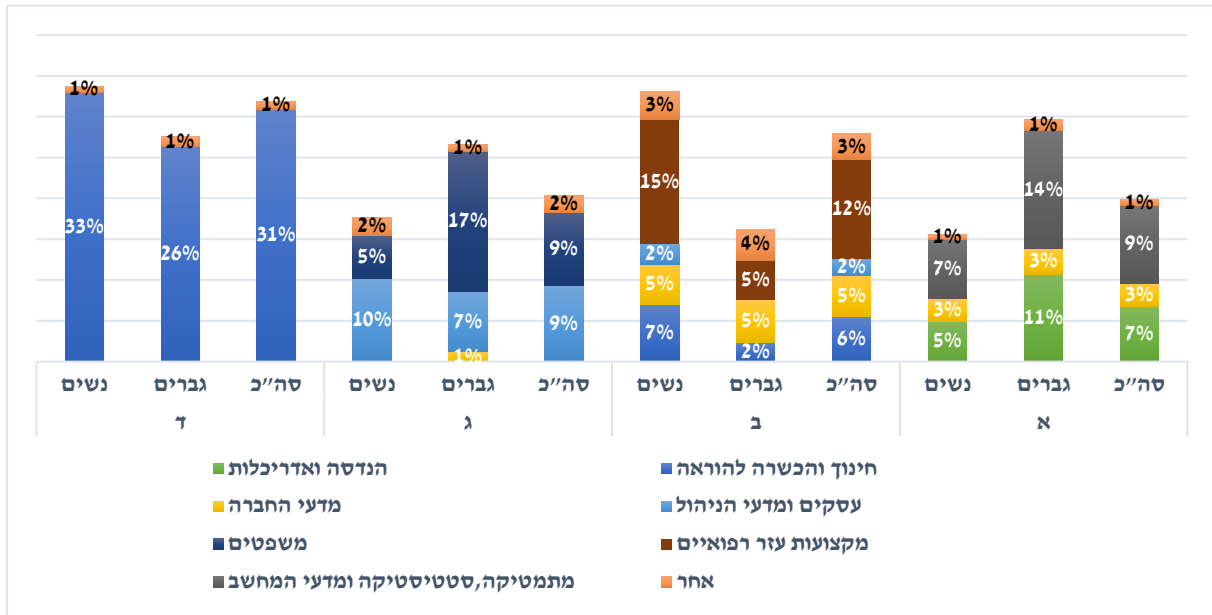
להלן תמונת המצב של מספר הסטודנטים בוגרי החינוך החרדי לתואר ראשון בתשפ"ג, בבחינת אחוז הסטודנטים על פי תחומי העדיפות לקידום מקצועות נדרשים (ראה סעיף 13 ונספח ב')

לוח 3- סטודנטים בוגרי החינוך החרדי על פי תחום עדיפות תשפ"ג

רמת עדיפות	תשפ"ג תואר ראשון ללא האו"פ			אחוזים		
	גברים	נשים	סה"כ	גברים	נשים	סה"כ
א	1,008	1,192	2,200	30%	16%	20%
ב	552	2,538	3,090	16%	33%	28%
ג	902	1,355	2,257	26%	18%	20%
ד	945	2,587	3,532	28%	34%	32%
סה"כ	3,407	7,672	11,079	100%	100%	100%

¹¹ עיבוד מלי"ג לנתוני למ"ס, לא כולל הסטודנטים הלומדים באוניברסיטה הפתוחה
¹² מתמטיקה, סטטיסטית ומדעי המחשב

תרשים 2- סטודנטים לתואר ראשון בוגרי החינוך החרדי על פי סדר עדיפות תחומי הלימוד תשפ"ג

בתרשים מופיעה החלוקה של בוגרי החינוך החרדי על פי סדר העדיפות, תחום הלימוד, והמגדר. ניתן להבחין שגברים בוגרי החינוך החרדי לתואר ראשון נוטים ללמוד באחוזים דומים תחומים ברמות א', ג' ו- ד' -

- א' - בעיקר מדעי מחשב (14% מהסטודנטים בוגרי החינוך החרדי לתואר ראשון) ולימודי הנדסה (11%)
 - ג' - בעיקר משפטים (17%) ומנהל עסקים (7%)
- נשים בוגרות החינוך החרדי לתואר ראשון נוטות ללמוד יותר תחומים ברמות ב' ו- ד' -
- ב' - מקצועות עזר רפואיים (15% מהסטודנטיות בוגרות החינוך החרדי לתואר ראשון), חינוך והכשרה להוראה בתחומים נדרשים (7%), עבודה סוציאלית (5%), חשבונאות (2%)
 - ד' - חינוך והכשרה להוראה בתחומים לא נדרשים (33%)

יעדים ומדדים

10. יעדי התכנית מציבים דגשים כמותיים בנוגע להגדלת מספר הסטודנטים ומקבלי התארים בוגרי החינוך החרדי בכלל רמות התואר, ולצידם דגשים איכותיים בנוגע ללימודים בתחומים ברמות עדיפות גבוהות בהתאם לצרכי המשק והמגזר.

10.1 יעדי התכנית-

10.1.1 הגדלת השתתפות בוגרי החינוך החרדי בהשכלה הגבוהה, בכלל שלבי הרצף האקדמי

10.1.1.1 גידול עקבי במספר הסטודנטים בוגרי החינוך החרדי, בכל רמת תואר תוך שמירה על היחס המגדרי הקיים לפחות

10.1.1.2 גידול עקבי במספר מקבלי התארים בוגרי החינוך החרדי, בכל רמת תואר

10.1.1.3 גידול עקבי בשיעור חברי הסגל בוגרי החינוך החרדי

10.1.2 הגדלת שיעור הסטודנטים בוגרי החינוך החרדי בתחומי הלימוד המועדפים

10.1.2.1 גידול עקבי בשיעור הסטודנטים הלומדים מקצועות ברמת עדיפות א' ו- ב', במקביל לירידה הדרגתית בשיעור הסטודנטים הלומדים מקצועות ברמת עדיפות ד'.

10.2. **מדדים** - מתודולוגיית קביעת המדדים מפורטת במסמך מדיניות מל"ג-ות"ת "מתכניות הנגשה למדיניות מצוינות מכלילה". ככלל, על פי נתוני למ"ס הגידול הטבעי הממוצע הצפוי של האוכלוסייה החרדית בגילאי 18-28 הינו 3.7% בשנים 2023-2028, ירידה של 0.8% השוואה לגידול הטבעי בשנים 2017-2023 שעמד על 4.5%. מדדי הגידול של הסטודנטים בוגרי החינוך החרדי יקבעו בהתאם.

10.2.1. גידול עקבי במספר הסטודנטים בוגרי החינוך החרדי, בכל רמת תואר תוך שמירה על היחס המגדרי הקיים

10.2.1.1. גידול שנתי ממוצע של כ- 6% במספר הסטודנטים בוגרי החינוך החרדי באקדמיה¹³ על פי הפירוט הבא –

לוח 4- מדד הגידול במספר הסטודנטים בוגרי החינוך החרדי בשנים תשפ"ד-תשפ"ח

תואר	תשע"ז	שיעור גידול שנתי תשע"ז-תשפ"ג	תשפ"ג	יעד גידול שנתי תשפ"ד-תשפ"ח	יעד לתשפ"ח
סה"כ	11,104	6.9%	16,545	6.1%	22,282
ראשון	9,564	6.5%	13,916	5.7%	18,361
שני	1,464	9.0%	2,456	8.2%	3,642
שלישי	76	14.7%	173	10.0%	279

10.2.1.2. שמירה על היחס המגדרי הקיים כך שלפחות שליש מהסטודנטים בוגרי החינוך החרדי בכלל רמות התואר יהיו גברים

10.2.1.3. גידול עקבי בשיעור חברי הסגל החרדים - המדד יקבע בהמשך¹⁴

10.2.2. גידול עקבי במספר מקבלי התארים בוגרי החינוך החרדי, בכל רמת תואר

10.2.2.1. גידול שנתי ממוצע של 7% במספר מקבלי התארים בכלל רמות התואר

10.2.2.2. צמצום אחוז הנשירה של בוגרי החינוך החרדי אל מול בוגרי האוכלוסייה היהודית הלא חרדית בכל אחד מהשלבים האקדמיים (לרבות מכינה קדם אקדמית) -

- גברים- פער של עד 5 נקודות האחוז
- נשים- פער של עד 3 נקודות האחוז

10.2.3. גידול עקבי בשיעור הסטודנטים הלומדים במקצועות ברמת עדיפות א' ו- ב', במקביל לירידה הדרגתית בשיעור הסטודנטים הלומדים במקצועות ברמת עדיפות ד'.

10.2.3.1. הגדלת אחוז הסטודנטים בתחומי לימוד אשר בסדר עדיפות א' ו- ב' ל- 55% לפחות, והקטנת אחוז הסטודנטים בתחום ד' ל- 20% לכל היותר.

קהל היעד לתכניות הייעודיות -

11. הגדרת קהל היעד- רקע והסבר-

11.1. הגדרת קהל היעד לתכניות הייעודיות לחרדים מגדירה את הזכאים להשתתפות בתהליכי הייעוץ והליווי הייעודיים, לתמיכת המעטפת החברתית והאקדמית במוסדות הלימוד, לתמיכה כלכלית ייעודית ישירה במסגרת מלגות ות"ת וכן מהווה תנאי כניסה ללימודים במסגרות הייעודיות בהפרדה. ההגדרה אשר נקבעה בשנת 2012 הסתמכה על סוג פיקוח המוסד (פיקוח אחר/ חרדי) כקריטריון אובייקטיבי המאפשר הבחנה כפולה, הן בשונות התרבותית והן בפער הלימודי. ברמה התרבותית, ניתן להניח כי תלמידי מוסדות החינוך החרדיים משתייכים לחברה החרדית על גוונה השונים. ברמה הלימודית ניכר פער בין בוגרי החינוך החרדי לבין בוגרי החינוך הממלכתי והממלכתי

¹³ ככל שיהיה שינוי במצב הנורמטיבי בדגש על גיל הפטור מצבא, יבחנו היעדים מחדש

¹⁴ בשל נתונים חלקיים על חברי הסגל החרדיים במוסדות להשכלה גבוהה

דתי וכן בין הגברים החרדים לנשים החרדיות. שיעור החרדים בקרב תלמידי כיתות י"ב הזכאים לתעודת בגרות נמוך מאוד, והוא עומד על 16% בלבד, לעומת שיעור זכאות של 86% בחינוך הממלכתי והממלכתי-דתי¹⁵, שיעור הבנות החרדיות הזכאיות לתעודת בגרות (25%) גבוה בהרבה משיעור הבנים הזכאים לה (6%)¹⁶.

בנוסף לכך, הכלילה ההגדרה כ"חריגים" אוכלוסייה חרדית לא מבוטלת אשר אינה לומדת בבתי הספר תחת הפיקוח החרדי ולגביה מתקיים הצורך התרבותי ולא מתקיים הצורך האקדמי (בשל העובדה שבבתי הספר בהם הם לומדים נערכות בגרויות בדומה לציבור הכללי)- חרדים אשר למדו במוסדות שבפיקוח ממ"ד של משרד החינוך (לדוגמת מוסדות חב"ד וצאנז), חרדים עולים מחו"ל אשר למדו בבתי ספר שאינם בפיקוח ישראלי, חוזרים בתשובה אשר למדו במערכת החינוך הכללית אך כיום מקיימים אורח חיים חרדי, חרדים אשר מסיבות שונות למדו בבתי ספר שאינם בפיקוח חרדי וכדומה. אחוז החריגים אשר נקבע בהחלטת מלי"ג משנת 2020 כמקסימלי בכל מסגרת הינו 15%.

בהחלטת המלי"ג-ות"ת משנת 2020 כמו גם בהחלטת בג"ץ משנת 2021 בנושא הלימודים בהפרדה, נקבע שהמדיניות תיבחן מחדש לקראת תוכנית החומש הבאה. הצורך בבחינת המדיניות נובע ממספר סיבות: קבלת נתונים עדכניים ומדויקים מן הלמ"ס וממקורות נוספים בדבר שיעור החריגים שלא היו בעבר בפני המלי"ג; קיומה של אוכלוסייה חרדית מובהקת שנפגעת מאי הכללתה בהגדרה (בוגרי מוסדות של חסידויות חב"ד וצאנז לדוגמה); קיומה של אוכלוסיית עולים חרדים גדולה שמרחיבה את היקף אוכלוסיית החריגים במספר מוסדות אל מעבר לרף 15%; שימוש של גופי מדינה אחרים בהגדרות שונות (משרד העבודה, נציבות שירות המדינה, צה"ל וכו').

11.2 בבחינה מעמיקה שנערכה בשנים 2023-2024 ולקראת עדכון המדיניות¹⁷, נמצא שהיקף החריגים בפילוח הקבוצות השונות הינו גבוה מכפי ששוער בעבר והוא מגיע לכדי כ- 20% מן הסטודנטים החרדים בממוצע. תוצאות הבחינה מסתמכות על החישוב הבא: 7% בוגרי חב"ד וצאנז (מסיבות היסטוריות, אידיאולוגיות ובירוקרטיות ישנם 9 מוסדות תיכוניים לבנות, שמונה מתוכם של חסידות חב"ד ואחד של חסידות צאנז שנמצאים בפיקוח הממלכתי-דתי ולא החרדי ומוסד נוסף לבנים של חב"ד), 6% מצטרפים למגזר החרדי לאחר גיל תיכון (חוזרים בתשובה), 5.5% חרדים אשר למדו בבתי ספר בחו"ל (עולים חדשים חרדים), כ- 1.5% תלמידים חרדים אשר למדו במסגרות שאינן חרדיות (מוסדות שאינם בפיקוח חרדי, בתי ספר של זרוע העבודה, בתי ספר אשר אינם נמצאים כלל תחת פיקוח משרד החינוך ועוד). ממצא זה מעלה שהשיעור הקיים, 15% חריגים איננו מספק מענה מיטבי לאוכלוסיות חרדיות אשר אינן משתייכות להגדרה. עוד עולה מהבדיקה שהחלוקה הגיאוגרפית בין הקבוצות השונות של החריגים אינה זהה- ישנם אזורים בארץ בהם ישנו ריכוז גבוה יותר של עולים חרדים ולעומת זאת במקומות אחרים ריכוז גבוה של תלמידות חב"ד/ צאנז וכד', חלוקה אשר מייצרת מצב בו במקומות מסויימים אין צורך בהגדלת אחוז החריגים כלל ואילו במקומות אחרים הגדלה של אחוזים בודדים אינה מספיקה. בנוסף ישנו הבדל בין המוסדות הייעודיים הגדולים למוסדות הייעודיים הקטנים שרובם נמצאים בירושלים ובפריפריה. המוסדות הקטנים נאלצים להתמודד עם מצב שבו חריגה קלה בשיעור החריגים (לעיתים תלמיד או שניים) יכולה להביא לכך שתכנית לימודים לא תיפתח. לכן, פתרון של העלאת אחוז חריגים רוחבי אינו נכון ונדרשת אפשרות להעלאת אחוז חריגים באופן דיפרנציאלי ולפי צורך פרטני.

11.3 לאור הבחינה ובהתאם לבחינת חלופות שונות למענה על הפער, מחליטה מלי"ג כי סוג פיקוח המוסד ימשיך ויהווה מדד אובייקטיבי לבחינת שילוב הצרכים הן התרבותי והן הלימודי. המוסד החינוכי אשר בו למד הסטודנט ייבחן על פי המוסד החינוכי האחרון בו למד/ה התלמיד/ה במסגרת מערכת

¹⁵ שנתון החברה החרדית בישראל 2023, המכון הישראלי לדמוקרטיה

¹⁶ יש לציין שבכלל בתי הספר התיכוניים לבנות (סמינרים) נלמדים לימודי ליבה. חלק מהמוסדות מקיימים מבחני בגרות ובחלקם, מסיבה אידיאולוגית, נבחנות התלמידות בשאלוני סולד ב 4 תחומי דעת: עברית, היסטוריה, מתמטיקה, אנגלית. בחינות אלו הוכרו במשרד החינוך כשוות ערך ל 10- יח"ל. לעומת זאת, ברוב מוחלט של בתי הספר התיכוניים לבנים (ישיבות קטנות) נלמדים לימודי קודש בלבד.

¹⁷ חוות הדעת של ד"ר גלעד מלאך- הגדרת חרדי באקדמיה מיום 14.2.24, מצ"ב כנספח ג'

החינוך בישראל¹⁸. כמו כן תמשיך ההגדרה להסתמך על שנות הלימוד בחטיבה העליונה ללא קשר לאורח החיים של הבוגרת/ת כיום.

11.4 הגדרת **החריגים להגדרה** כלומר הזכאים ללמוד בקמפוסים החרדיים מעבר לעומדים בהגדרה (בוגרי המוסדות בפיקוח חרדי) תישמר, ושיעור החריגים להגדרה במועד פתיחת הלימודים בכל שנה, יוכל להגיע עד לכדי 15% ובלבד שהם משתייכים תרבותית למגזר החרדי. העדכון המרכזי שמוסיפה המל"ג הוא שמעבר לאחוז הקבוע, תינתן למוסדות אפשרות להגיש **בקשה לחריגה נוספת בעקבות צורך ייחודי** (כגון ריכוז גבוה של תלמידי חב"ד/ צאנז או עולים חרדים באזור גיאוגרפי מסוים, צרכים ייחודיים בהיבטי תחומי הלימוד בהתאם לסדרי עדיפות מל"ג וכיו"ב). הבקשה תבחן על ידי ועדת ההיגוי להנגשת ההשכלה הגבוהה לאוכלוסייה החרדית בהתבסס על השיקולים הבאים: דירוג תחומי הלימוד הנלמדים במוסד בהתאם לסדר העדיפות שקבעה המל"ג, מיקום המוסד וצרכי הייחודיים, הצורך המוכח בהגדלת שיעור החריגים במוסד תוך פירוט הטעמים שבגינם מתבקשת ההגדלה. מכל מקום לא תאושר חריגה מעבר ל- 10% תוספת לאחוזי החריגה המאושרים (הוועדה תקבע את שיעור החריגה הספציפי למוסד בהתאם לקריטריונים בטווח של 15-25%).

11.5 להלן ההגדרה המעודכנת לקהל היעד לתכניות הייעודיות לאוכלוסייה החרדית. המל"ג רשאית לבחון את ההגדרה מעת לעת במסגרת התכנית הרב שנתית, על מנת לאפשר מענה מיטבי להשגת מטרות התכנית:

הגדרת קהל היעד לתכניות הייעודיות לחרדים-

א. הגדרת קהל היעד להשתתפות בתכניות הייעודיות לאוכלוסייה החרדית, מתבססת על שני נדבכים מצטברים- צורך תרבותי וצורך לימודי. בשל שיעור זכאות נמוך לבגרות בקרב בוגרי מוסדות חינוך בפיקוח חרדי, נקבע ככלל כי בוגרי מוסדות בפיקוח חרדי עונים על שני הצרכים יחדיו, ולכן הגדרת קהל היעד הזכאי להשתתפות בתכניות אלו הינה-

בוגרי חטיבה עליונה במוסד חינוכי¹⁹ המצוי בפיקוח המחוז החרדי של משרד החינוך²⁰

ב. מעבר לעומדים בהגדרה, תאפשר מל"ג לכל מוסד לקבל לתכניות הייעודיות לחרדים סטודנטים נוספים כ"חריגים" להגדרה וזאת עבור סטודנטים חרדים אשר לגביהם מתקיים **הצורך התרבותי גם אם אינם עומדים בצורך הלימודי** –

1. שיעור החריגים להגדרה, במועד פתיחת הלימודים בכל שנה, יוכל להגיע עד לכדי 15%, ובלבד שהם משתייכים תרבותית למגזר החרדי (גם אם אינם עומדים בהכרח בנדבך האקדמי), זאת לרבות מצטרפים למגזר החרדי לאחר גיל תיכון (חוזרים בתשובה), חרדים אשר למדו במוסדות שאינם תחת פיקוח המחוז החרדי של משרד החינוך (לדוגמת מוסדות חב"ד וצאנז), עולים חרדים אשר למדו בחו"ל, וכו'.

2. שיעור החריגים ייקבע מתוך סך הסטודנטים בשנה א' בכל מוסד ובכל מסגרת ייעודית במוסד. שיעור החריגים בכל תכנית לימודים לא יעלה על שליש מכלל הסטודנטים. אחת לשנה, ידווחו המוסדות על שיעור החריגים²¹.

3. מוסדות אקדמיים המקיימים תכניות ייעודיות לחרדים יוכלו להגיש **בקשה לחריגה נוספת בעקבות צורך ייחודי** (כגון ריכוז גבוה של תלמידי חב"ד/ צאנז או עולים חרדים באזור גיאוגרפי מסוים, צרכים ייחודיים בהיבטי תחומי הלימוד בהתאם לסדרי עדיפות מל"ג וכיו"ב). הבקשה תכלול את הנימוקים הייחודיים, פירוט מספר הנרשמים שעונים על ההגדרה ומספר הנרשמים שאינם עונים, והיא תובא בפני ועדת ההיגוי להנגשת ההשכלה הגבוהה לאוכלוסייה החרדית להחלטה, בהתבסס על השיקולים הבאים: דירוג תחומי הלימוד הנלמדים במוסד בהתאם לסדר העדיפות שקבעה המל"ג, מיקום המוסד וצרכי

¹⁸ וזאת בהתאמה לבחינה בפועל שהתקיימה על ידי למ"ס מאז תחילת התכנית הרב שנתית

¹⁹ המוסד החינוכי אשר יבחן הינו המוסד החינוכי האחרון בו למד/ה התלמיד/ה במסגרת מערכת החינוך בישראל.

²⁰ הגדרת קהל היעד כוללת את כל בוגרי החינוך החרדי ללא תלות באורח חייהם כיום.

²¹ משיקולי פשטות ויעילות יבחן עניין החריגים לצורך התקצוב בהתאם לסך הסטודנטים במסגרות הייעודיות במוסד

הייחודיים, הצורך המוכח בהגדלת שיעור החריגים במוסד תוך פירוט הטעמים שבגינם מתבקשת ההגדלה.
מכל מקום לא תאושר חריגה מעבר ל- 10% תוספת לאחוזי החריגה המאושרים (הוועדה תקבע את שיעור החריגה הספציפי למוסד בהתאם לקריטריונים בטווח של 15%-25%).

עקרונות המדיניות להרחבת הנגשת ההשכלה הגבוהה לאוכלוסייה החרדית

12. מעטפת תמיכה-

12.1. לאור החסמים והאתגרים המוצגים בסעיף 2 הושק בשנת תשפ"ב מודל מעטפת אשר מטרתו היא "טיוב הליך בחירת תחום הלימודים ומסגרת הלימוד, הקטנת הנשירה במהלך שנות הלימוד האקדמיות (החל משלב המכינות הקדם אקדמיות ועד לתארים המתקדמים) וסיוע בהשמת סטודנטים ואקדמאיים בתעסוקה איכותית ומתאמת".

12.2. מודל המעטפת כולל מספר מעגלי תמיכה המיועדים לכלל הסטודנטים העומדים בהגדרת קהל היעד, ללא קשר לסוג המוסד בו הם לומדים (מוסד ייעודי או מוסד כללי). זאת על פי הפירוט שלהלן-

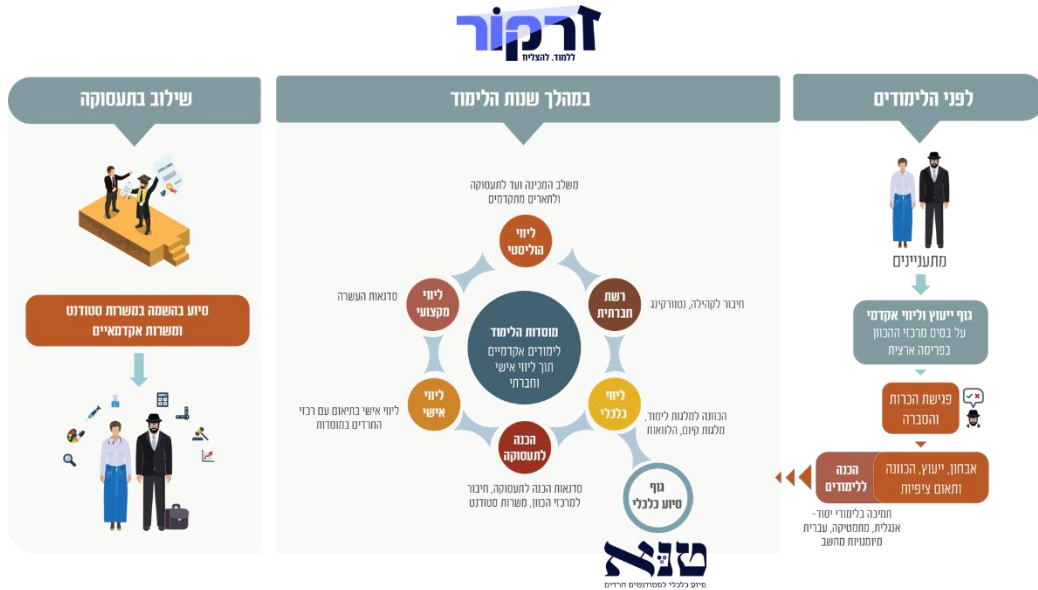
12.3. **מוסדות הלימוד האקדמיים-** האחריות הבלעדית על כל סטודנט מרגע תחילת לימודיו האקדמיים היא על מוסד הלימודים בו הוא לומד (גם במידה והסטודנט לומד במח"ר או בפלטפורמה). במסגרת החופש האקדמי והמנהלי של מוסדות הלימוד בישראל, פיתח כל מוסד תפיסת מעטפת ושרותי תמיכה לכלל הסטודנטים הלומדים בו לרבות לסטודנטים החרדים. תמיכה בסטודנטים החרדים כוללת על פי רוב רכזים ייעודיים לאוכלוסייה, שיעורי תגבור קבוצתיים ופרטיים, תמיכה כלכלית, פעילויות חברתיות ועוד. הוועדה לתכנון ותקצוב מייחדת תקציב ייעודי לתמיכה זו הניתנת עבור כל סטודנט הלומד במוסד ועומד בהגדרת קהל היעד. **על המוסדות לפעול לאיתור בוגרי החינוך החרדי ולהנגיש עבורם את כל השירותים במוסד.**

12.3.1. במסגרת התכנית הרב שנתית **תימשך התמיכה במוסדות ותדויק על בסיס האתגרים והחסמים הייחודיים לאוכלוסייה החרדית.** המענה יתייחס לתמיכה הנוספת הנדרשת לסטודנטים עם פערים אקדמיים בדגש על חסרי לימודי ליבה²², לתמיכה הנוספת הנדרשת בסטודנטים הלומדים בקמפוסים הכלליים אל מול הלומדים בתכניות ייעודיות, יתמרח לימודים במקצועות נדרשים וכן יתמרח אחוז בוגרים גבוה יותר, וזאת על פי תפוקות ובהתאם ליעדים המפורטים בסעיף 10.

12.4. **תכנית זרקור- יעוץ וליווי-** בשל הייחודיות התרבותית והאקדמית המתוארת בסעיף 2, נדרש גורם חיצוני ואובייקטיבי, עם ניסיון והבנה רחבים של האתגרים העומדים בפני הסטודנטים החרדים, הקשור לקהילה החרדית ופועל בצמוד אליה (בפריסה ארצית רחבה). תכנית זרקור אשר הושקה בתשפ"ב מסתכלת בראיה הוליסטית על הסטודנט/ית החרדי/ית החל מהשלבים המקדימים- ייעוץ ותיאום ציפיות בשלב קבלת ההחלטה על עצם הלימודים, תחום הלימודים ומוסד הלימודים, המשך בליווי במהלך הלימודים עצמם וכלה בסיוע בהשמה בתעסוקה איכותית המותאמת לסטודנטים ולאקדמאים (בשיתוף מרכזי ההכוון המופעלים על ידי משרד העבודה). התכנית אינה מחליפה את המעטפת הניתנת במוסדות הלימוד, אלא מרחיבה אותה תוך תיאום רציף עם האחראיים על התמיכה בבוגרי החינוך החרדי במוסדות. בשלב ההכנה ללימודים ובשלב המכינה כוללת התכנית מערך הנגשת מידע, אבחון וייעוץ לקראת לימודים, הכוונה לאפשרויות סיוע כלכלי וכן מערך סיוע לתגבור לימודי היסוד בדגש על אנגלית, מתמטיקה, עברית ומיומנויות מחשב. בשלב הלימודים כוללת התכנית ליווי על ידי רכזים, סדנאות העשרה בתחומי המיומנויות הרכות והכנה לשוק התעסוקה, רשתות חברתיות אזוריות וארציות לסטודנטים בוגרי החינוך החרדי, פעילויות חברתיות ותרבותיות למעוניינים, וכן פלטפורמה לקשרי עבודה ורשתות עבודה (נטוורקינג).

²² "לימודי ליבה" – מי שלמד במוסד חינוכי המאפשר בחינות בהיקף של מעל 8 יחידות לימוד לבגרות (כולל) או שווה ערך לבגרות (מבחני סאלד), ייחשב כמי שלמד לימודי ליבה.

תרשים 3- מודל המעטפת לתמיכה בסטודנטים בוגרי החינוך החרדי

12.4.1. במסגרת התכנית הרב שנתית תיושם תוכנית זרקור בהדרגה עד למימושה המלא וזאת לאור היעדים אשר נקבעו בהחלטות מל"ג וות"ת.

12.4.2. כלל הסטודנטים העומדים בהגדרת קהל היעד וכן החריגים להגדרה יהיו זכאים להשתתף בתכניות הייעוץ והלינוי של המל"ג לבוגרי החינוך החרדי (תכנית זרקור).

12.4.3. בשיתוף פעולה עם משרד העבודה, ייבנה מערך ייעוץ תעסוקתי המתמחה בתעסוקת אקדמאים בוגרי החינוך החרדי. המערך יכלול בנק משרות סטודנטים ומשרות אקדמאיים, מערך קשרי מעסיקים, ומערך לינוי אישי.

12.5. **שיוע כלכלי לסטודנטים** - ות"ת תומכת מאז תשע"ב באלפי סטודנטים בוגרי החינוך החרדי בעזרת קרן מלגות שכר לימוד אשר הופעלה בשיתוף קרן ק.מ.ח, והחל משנת תשפ"ב מופעלת בשיתוף עמותת אלומה (טנא). בנוסף תומכת ות"ת במלגות הצטיינות המוענקות לתלמידי תואר שני מחקר, לתלמידי תואר שלישי, בתר דוקטורנטים ותומכת בקליטת אנשי סגל חרדים במוסדות הלימוד האקדמיים.

12.5.1. **מלגות טנא** - בהתאם להחלטת מל"ג מיום ה- 22.2.2023, תתקיים בחינה מחודשת של מדיניות חלוקת מלגות ות"ת לבוגרי החינוך החרדי לרבות בחינת שילוב קריטריונים נוספים כגון מצוינות.

12.5.1.1. קבלת מלגת טנא מותנית החל מתשפ"ד בהשתתפות בתהליך הייעוץ והלינוי (זרקור).

12.5.2. **שיוע כלכלי נוסף** - מל"ג/ות"ת בסיוע מפעילת טנא, תפעל להרחבת סל התמיכה בסטודנטים חרדים מעבר למלגות שכר הלימוד בעזרת מערך מלגות נוסף, הלוואות וכד', זאת תוך שותפות עם גורמים פילנתרופיים, ממשלתיים ומוסדיים.

12.5.3. **מלגות הצטיינות** - מטרת מערך מלגות הצטיינות לתארים מתקדמים המיועדות לאוכלוסיות גיוון ופריפריה חברתית-כלכלית הינה לתמוך ולעודד סטודנטים וסטודנטיות מאוכלוסיות היעד (בני החברה הערבית, בני החברה החרדית ויוצאי אתיופיה) וכן סטודנטים וסטודנטיות מהפריפריה החברתית-כלכלית, לפנות ללימודי תארים מתקדמים מחקריים, ולהרחיב את מספר חברי הסגל האקדמי מאוכלוסיות אלה במדינת ישראל.

²³ החלטת מל"ג - עדכון סדרי עדיפות תכנוניים לתחומי לימוד למגזר החרדי במוסדות להשכלה גבוהה

במסגרת מערך זה מוענקות מלגות הצטיינות לבוגרי החינוך החרדי, תלמידי תואר שני מחקרי, תלמידי תואר שלישי ובתור דוקטורנטים וכן מוענקת תמיכה למוסדות לקליטת אנשי סגל בני החברה החרדית.

13. קידום תחומי לימוד נדרשים-

מל"ג/ ות"ת פועלת להגדלת שיעור הסטודנטים בוגרי החינוך החרדי בתחומי לימוד נדרשים. סדר עדיפות מעודכן בדבר תחומי הלימוד הנדרשים נקבע בהחלטת מל"ג מיום 22.2.22 ומצורף **כנספח ב'** למסמך. סדר העדיפות נקבע על פי אמות מידה הכוללות תחומים מוטי תעסוקה, תחומי עיסוק נדרשים בחברה החרדית, תחומים נדרשים להנגשת אוכלוסיות ייחודיות וכן את רמות הביקוש הקיימות בקרב בוגרי החינוך החרדי.

13.1. בהתאם לתכנית הרב שנתית מתוכננת הגדלה של אחוז הסטודנטים הלומדים בתחומי לימוד אשר בסדר עדיפות א' ו- ב' ולירידה הדרגתית באחוז הסטודנטים בסדר עדיפות ד', כל זאת בהתאם ליעדים במפורטים בסעיף 10.

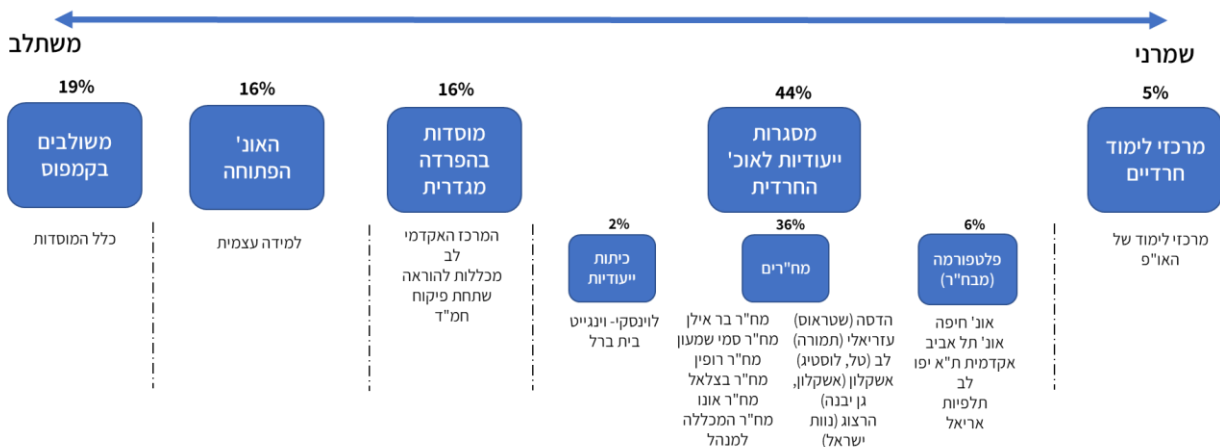
13.2. סדרי העדיפות המעודכנים בנוגע לתחומי הלימוד ימשיכו לשמש כאחד הכלים התכנוניים לבחינת בקשות של המוסדות להשכלה גבוהה לפתיחת תכניות לימוד חדשות במסגרות הייעודיות לחרדים וכן ישמשו בסיס לשיקולי תקצוב הן בנוגע למעטפת התמיכה והן בנוגע לחלוקת המלגות לסטודנטים בוגרי החינוך החרדי.

מענים אקדמיים קיימים לבוגרי החינוך החרדי

14. מענים אקדמיים קיימים נכון לתשפ"ג-

בשנת תשפ"ג למדו במערכת ההשכלה הגבוהה 16,545 סטודנטים בוגרי בתי ספר בפקוח חרדי מהם 13,916 לתואר ראשון. פריסת הסטודנטים על פי המענים הקיימים בהתייחס לציר מענים שמרניים ומענים משתלבים מוצגת בתרשים שלהלן:

תרשים 4- סטודנטים לתואר ראשון בוגרי בתי ספר בפקוח חרדי על פי סוג מוסד, תשפ"ג

* אחוזי החרדים במסגרות הם מתוך סך הסטודנטים בוגרי החינוך החרדי בתשפ"ג לא כולל החריגים במסגרות הייעודיות

14.1. משולבים בקמפוס - כ- 19% מהסטודנטים בוגרי החינוך החרדי לתואר ראשון משולבים בקמפוסים הכלליים במגוון המוסדות האקדמיים.

14.2. האוניברסיטה הפתוחה - כ- 16% מכלל הסטודנטים לומדים באופן עצמאי במסגרת המקוונת של האוניברסיטה הפתוחה.

14.3. מוסדות בהפרדה מגדרית שאינם ייעודיים לאוכלוסייה החרדית (חמ"ד) - כ- 16% מהסטודנטים לומדים במוסדות המקיימים את כל לימודיהם בהפרדה מגדרית מקדמת דנא, כדוגמת המרכז האקדמי לב והמכללות האקדמיות לחינוך של החינוך הממלכתי דתי.

14.4. כ- 44% מכלל הסטודנטים בוגרי החינוך החרדי לומדים במסגרות ייעודיות לאוכלוסייה החרדית. המסגרות כולן, מספקות מעבר ללימודים האקדמיים תמיכת מעטפת אקדמית, תרבותית וחברתית המותאמת לאוכלוסייה החרדית:

14.4.1. מח"רים- מסגרות חרדיות באחריות אקדמית ומנהלית מלאה של המוסד האקדמי²⁴. ככלל הן מוגבלות עד 15 דק' נסיעה ממוסד הלימוד ומתקיימות בהן תכניות לימוד של המוסד עצמו בלבד. כיום קיימים 14 מח"רים אשר מנוהלים על ידי 11 מוסדות אקדמיים.

14.4.2. פלטפורמה (מבח"ר) – הפלטפורמה הינה מרכז לימודי הממוקם בצמידות למרכזי המגורים של האוכלוסייה החרדית ומארח תכניות לימודים של מוסדות אקדמיים שונים. האחריות האקדמית המלאה לכל תכנית לימודים היא של המוסד האקדמי המקיים את התכנית הספציפית, האחריות המנהלית היא של גוף חיצוני אובייקטיבי המקושר לקהילה.

14.4.3. כיתות ייעודיות- כ- 2% מהסטודנטים בוגרי החינוך החרדי לומדים בכיתות נפרדות בתוך הקמפוסים הכלליים שנפתחו לפני תחילת תכנית ההנגשה או במסגרת פיילוט "בשולי הקמפוס" שהתקיים בין השנים תשע"ח- תש"ף

14.5. מרכזי לימוד חרדיים של האוניברסיטה הפתוחה- כ- 5% מהסטודנטים (בדגש על סטודנטיות) לומדים במסגרת חינוכית חרדית (סמינר) אשר מאפשרת להם בנוסף ללימודים החינוכיים הרשמה לקורסים של האוניברסיטה הפתוחה ותמיכה במסגרת "מרכזי לימוד".

עיקרי הפעולות להרחבת ההנגשה להשכלה הגבוהה על פי סוגי המענים

15. מל"ג מעודדת לימודים אקדמיים בכלל המענים ומכבדת את בחירתו של כל סטודנט במסגרת המתאימה לו ועונה על צרכיו.

16. שילוב בקמפוסים הכלליים-

16.1. סטודנטים הלומדים בקמפוסים הכלליים מתמודדים באופן עצמאי הן עם אתגרים לימודיים והן עם אתגרים תרבותיים- חברתיים ולכן נדרשת תמיכה מוגברת בלומדים אלו אל מול הלומדים בתכניות הייעודיות. כפי שצוין בסעיף 12, במסגרת התכנית הרב שנתית תמשך להינתן תמיכה מוגברת במוסדות על מנת לסייע לסטודנטים להגיע ולצלוח את הלימודים האקדמיים.

16.2. **קפסולות סטודנטים²⁵**- עבור סטודנטים חרדים המשולבים בתכניות הרגילות של המוסד, קוראת המל"ג למוסדות לאפשר תשתית ארגונית ואקדמית להיווצרותן של קבוצות קטנות של סטודנטיות וסטודנטים חרדים שיצלחו את התואר יחדיו, ובכלל זה: מתן אפשרות להירשם יחד לתואר, או מתן אפשרות לבקש במעמד ההרשמה להיות משובצים לקפסולה עם סטודנטים חרדים נוספים; מתן אפשרות לעבור יחדיו אוריינטציה המותאמת לתנאי הפתיחה האקדמיים והתרבותיים לפני תחילת שנת הלימודים; מתן אפשרות להשתבץ יחד לקורסים ולקבוצות לימוד; הצמדת חונכים משנים מתקדמות ומנטורים מהסגל האקדמי; הספקת מעטפת תומכת של מידע וסיוע, שתשפר באופן שוטף את כישורי הניווט במערכת האקדמית, תשלם פערי מידע, תספק סיוע לימודי, ותאפשר יצירת מערכי תמיכה חברתית.

16.3. **תארים מתקדמים**- לצד הגידול במספר הסטודנטים והבוגרים לתואר ראשון ישנה חשיבות רבה בשילוב סטודנטים חרדים גם בתארים מתקדמים, הן כאופק התפתחות לבוגרי התואר הראשון, הן על מנת לתת מענה לתחומים שבהם תואר שני הוא הכרחי להשתלבות ולהתקדמות בתחום המקצועי והן על מנת לעודד מחקר והתפתחות אקדמית של בוגרי החינוך החרדי. יעדי הגידול בתחומים אלו מפורטים בסעיף 10.

²⁴ בהתאם להחלטת מל"ג מיום 08.07.2014- דרישות סף בהתייחס למבנה בו פועל מח"ר

²⁵ מבוסס על חוות הדעת של פרופ' נטע ברק קורן, האוניברסיטה העברית, "קפסולות" חרדיות בתוך התואר הכללי: מתווה לשילוב סטודנטים וסטודנטיות חרדים בהשכלה הגבוהה, פרופ' נטע ברק-קורן

16.3.1. בשל מחסור דחוף בפסיכולוגים בקרב האוכלוסייה החרדית בכל תחומי ההתמחות, תפעל מל"ג/ות"ת להגדלת מספר בוגרי תואר ראשון בפסיכולוגיה ותתמך באופן מיוחד שילוב סטודנטים חרדים בלימודי התואר השני בפסיכולוגיה.

16.3.2. מודל התמיכה והמעטפת לעומדים בהגדרת קהל היעד יינתן למוסדות גם עבור לימודים לתואר שני, לרבות עידוד קליטת סטודנטים חדשים ותימרוץ עבור בוגרים, זאת תוך תיעודף תחומי הלימוד הנדרשים.

17. מסגרות ייעודיות-

17.1. על מנת לשמר יתרון לגודל יחוזקו ויורחבו ככלל המסגרות הייעודיות הקיימות. מסגרות ייעודיות נוספות ייפתחו רק באזורים בהם ישנו ריכוז אוכלוסייה חרדי וחוסר משמעותי במענים או במוסדות להם תשתיות ייחודיות (לדוגמה מוסיקה, מחול, עיצוב וכד').

17.2. פתיחת מענים ייעודיים בבית שמש ובפריפריה הגיאוגרפית- בהתאם להחלטות מל"ג מה- 19.10.21, 17.01.23 וה- 21.03.23, יוקמו מענים ייעודיים לאוכלוסייה החרדית בעיר בית שמש, במרחב חיפה, במרחב צפת- טבריה ובמרחב באר שבע. על מנת לאפשר שיתוף פעולה בין מוסדות קרובים גאוגרפית במטרה להרחיב את היצע תכניות הלימודים ובכדי לנצל את היתרון לגודל ולאגוס משאבים, המענים יהיו משותפים למספר מוסדות אקדמיים (מח"רים משותפים). כל מוסד השותף למסגרות אלו יהיה אחראי אקדמית באופן מלא על התכניות שלו והאחריות האדמיניסטרטיבית תוטל על מוסד אחד או תהיה משותפת.

17.3. במהלך התכנית הרב שנתית תבחן האפשרות לשיתוף פעולה בין מוסדות גם במח"רים קיימים.

17.4. מגוון תכניות הלימוד הקיים אינו משקף באופן מיטבי את צרכי המשק וצרכי המגזר החרדי (בהתאם לסדר העדיפות המופיע בסעיף 13). ישנן תכניות ייעודיות המתקיימות רק באזור גיאוגרפי אחד (אזור המרכז או אזור ירושלים כדוגמה), ולא באזורים נוספים וישנן תכניות הפתוחות מטעמי היצע וביקוש רק לבני מגדר אחד (מרביתן פתוחות כיום רק לנשים). מל"ג תעודד פתיחת תכניות ייעודיות חדשות לתואר ראשון תוך גיוון גיאוגרפי, מגדרי ותחומי, בדגש על תחומי הלימוד המועדפים.

17.5. כל מענה אקדמי אשר יכלול לימודים בהפרדה, יפעל בהתאם לעקרונות המופיעים בסעיף 18 למסמך זה ויבחן על פי הנוהל לבדיקה ואישור פתיחת תוכניות לימודים ייעודיות לאוכלוסייה החרדית²⁶ אשר יעודכן מעת לעת.

17.6. עבור תוכניות ייעודיות ברמות עדיפות א' וב' יוכלו המוסדות להיעזר ברשת בטחון תקציבית על פי החלטת ות"ת מיום ה- 27.9.2021. ות"ת מעודדת את המוסדות להשתמש ברשת בטחון זו לקידום תחומים חדשים וכן לאיזון מגדרי בתכניות בהן הביקוש לבני מגדר אחד נמוך מהאחר.

18. מדיניות בנוגע ללימודים בהפרדה מגדרית

18.1. מל"ג תשמר את המדיניות אשר נקבעה במסגרת התכנית הרב שנתית תשע"ז- תשפ"ב בנוגע ללימודים בהפרדה מגדרית, בכפוף לפסק דינו של בג"ץ כאמור לעיל.

18.2. החברה החרדית הטרוגנית ומגוונת ונעה על ציר שבין שמרנות ומודרניות²⁸. אחד החסמים התרבותיים המרכזיים כפי שעולה מתוצרי תהליך שיתוף הציבור (סעיף 2) הוא הצורך של רבים מהאוכלוסייה ללימודים בכיתות מופרדות לנשים ולגברים. על סמך מחקרים עדכניים²⁹ בין 70% ל-80% מצעירות וצעירי האוכלוסייה החרדית יימנעו מלימודים אקדמיים ללא הפרדה

²⁶ נוהל לבדיקה ואישור פתיחת תוכניות לימודים במח"רים ובפלטפורמות – החלטת מל"ג מיום 10.12.2013 – בהתאם למגבלות החלטת ות"ת "עדכון מודל התקצוב לאוכלוסייה החרדית במסגרות הייעודיות באמצעות רשת בטחון תקציבית"

²⁸ החברה החרדית על הציר שבין שמרנות למודרניות, לי כהנר, 2020
²⁹ החברה החרדית על הציר שבין שמרנות למודרניות, לי כהנר, 2020; בחינת הצורך במענים אקדמיים ייעודיים לאוכלוסייה החרדית בפריפריה הגאוגרפית, מכון צפנת 2022; עמדות האוכלוסייה החרדית בנוגע להפרדה מגדרית ומגדרית בהכשרות ובלומדים מקצועיים, חגית סופר פורמן, ניצה (קלינר) קסיר, 2020; דו"ח תמונת מצב חרדים באקדמיה, מחקר מלווה לתכנית המעטפת, מכון צפנת, 2022

מגדרית בכיתות הלימוד. במחקרים עלה כי הצורך בלימודים בהפרדה גבוה יותר בקרב הנשים החרדיות מאשר בקרב הגברים החרדים. הצורך המרכזי אשר עולה הוא הפרדה בכיתות הלימוד.

18.3. נוסף על הצורך התרבותי, פערים משמעותיים ברקע ההשכלתי בשלבי התיכון מחייבים היערכות שונה לנשים ובייחוד לגברים מהמגזר החרדי. נוכח ההבדלים התרבותיים והבדלי ההשכלה, לימודים אקדמיים לחרדים אך ורק במסגרות הרגילות לא מקיימים את העיקרון של שוויון הזדמנויות מהותי. בעבור אוכלוסייה זו, שוויון הזדמנויות מהותי מחייב מתן אפשרות ללמוד במסגרות נפרדות³⁰.

18.4. לצד כל האמור, הנגשת ההשכלה הגבוהה לאוכלוסייה החרדית תשאף להביא למינימום את הפגיעה בערכי היסוד האקדמיים הדוגלים בפתיחות ופלורליזם. המל"ג אינה מאפשרת הפרדה מגדרית או מגזרית בהשכלה הגבוהה, אלא במקרים מיוחדים כמו בנדון, וגם במקרים אלו, יש לחתור לצמצום ההפרדה למינימום הנדרש. **הלימודים במסגרות הנפרדות אם כך יוגבלו ככלל לעומדים בהגדרת קהל היעד³¹, ללימודי התואר הראשון³² וההפרדה תיעשה בכיתות הלימוד בלבד ולא במרחבים הציבוריים.**

18.5. תכנית מל"ג-ות"ת הינה תכנית וולונטרית. במישור האינדיווידואלי – ההחלטה האם ללמוד במוסד אקדמי או לא ובאיזה מוסד היא החלטה הנתונה לשיקול דעתו של הפרט. במישור המוסדי – מל"ג וות"ת אינן כופות על המוסדות להשכלה גבוהה ללמד או שלא ללמד בהפרדה מגדרית, ואינן שוללות את מרחב ההחלטה מהגופים המנהלים במוסדות אלה. ההחלטה האם לקחת חלק בתכניות לאוכלוסייה החרדית נתונה בידי כל מוסד. מוסד שיבחר שלא לפתוח תכניות או מסלולים ייחודיים לא ייפגע בשום דרך שהיא. בכל מקרה, לא תינקט הפליה אסורה (לרבות לפי הוראות חוק שוויון ההזדמנויות בעבודה, התשמ"ח-1988, וחוק זכויות הסטודנט התשס"ז-2007).

18.6. **הנגשת ההשכלה הגבוהה לאוכלוסייה החרדית תדגיש את איכות ההוראה ותשמר רמה אקדמית נאותה.** אין בקיומן של הפרדות, מגדריות או מגזריות, כדי לפגוע באיכות ההכשרה האקדמית. הרמה האקדמית בתכניות הייעודיות לאוכלוסייה החרדית תהיה זהה לרמה האקדמית בתכניות המקבילות לאוכלוסייה הכללית, בפרט ברמת הסגל האקדמי, בסילבוסים ובבחינות. תוכניות הלימודים תיבדקנה ותאושרנה בהתאם להחלטות מל"ג ונהליה בנושא.

18.7. ההפרדה בכיתות הלימוד מתייחסת לסטודנטים בלבד. בהתאם לפסיקת בג"ץ, **מוסדות הלימוד יפעלו לכך שלמרצים ולמרצות יתאפשר ללמד בכל מסגרת שהיא ללא הפליה.** תכניות חדשות תאושרנה תוך התניית הגיוון המגדרי בסגל ההוראה. מחזורים חדשים של תכניות קיימות יפתחו החל מתשפ"ו רק בתנאי שקיים גיוון מגדרי בסגל ההוראה. בעניין זה מודגש כי שיבוץ מרצות לקורסי בחירה או זום בלבד בתכניות הגברים אינו מספק. בנוסף, תפתח תיבת פניות ייעודית במל"ג לשם טיפול בפניות בנוגע להפליית מרצים ומרצות על רקע מגדרי.

18.8. **ככלל, לא יתקיימו לימודים בהפרדה מגדרית בתוך הקמפוסים הכלליים,** עם זאת מוסדות שקיבלו אישור לכך בעבר, בין היתר במסגרת פיילוט "בשולי הקמפוס" שהתקיים בין השנים תשע"ח-תש"פ, יוכלו להמשיך לפעול כך לרבות הגשת תכניות חדשות אשר חיוניות להמשך התפתחותם הטבעית. גם במקרים אלו ההפרדה תיעשה בכיתות הלימוד בלבד ולא במרחבים הציבוריים.

18.9. בהמשך למדיניות הרב שנתית הקודמת, **לימודים לתארים מתקדמים יתקיימו רק במסגרת תכניות רגילות בקמפוסים הכלליים,** היינו לא בהפרדה מגזרית ומגדרית, זאת למעט:

³⁰ לפירוט ראה התכנית הרב-שנתית של מל"ג/ות"ת להרחבת הנגישות של ההשכלה הגבוהה לאוכלוסייה החרדית – תשע"ז-תשפ"ב

³¹ כפי שבא לידי ביטוי בסעיף 11 (לרבות החרגים להגדרה)

³² למעט לתארים מתקדמים במקצועות טיפוליים שלא ניתן לעסוק בהן ללא תואר שני ושיש בהם צורך קריטי במגזר החרדי בהתאם לסעיף 18.9.2.

18.9.1. תכניות ייעודיות נפרדות לתואר שני אשר נפתחו לפני שנת תשע"ז תמשכנה להתקיים אך לא תפתחנה תכניות ייעודיות חדשות בהפרדה מגדרית.

18.9.2. במדיניות הרב שנתית תשע"ז תשפ"ב קבעה מל"ג כי "קיימת אפשרות לבחון את מדיניות הלימודים לתואר שני, וזאת ביחוד בנוגע לתארים מתקדמים במקצועות טיפוליים שלא ניתן לעסוק בהן ללא תואר שני, וזאת בשיתוף עם גורמי המקצוע במשרדי הממשלה, נערכה בחינה מקיפה לגבי הצורך בפתיחת תכניות ייעודיות העונות על דרישות אלו. לאור הצורך הדחוף במגזר החרדי העולה משיח עם גורמי המקצוע במשרדי הממשלה הממונים³³, ולאור העובדה שלא ניתן לעסוק במקצועות אלו³⁴ ללא תואר שני, יתאפשר למוסדות האקדמיים להגיש בקשה לפתיחת תכניות ייעודיות (לרבות בהפרדה) לתואר שני בתחומים הבאים בלבד: פסיכולוגיה, טיפול באומנויות. הבקשות תבחנה גם בהיבט התכנוני כמקובל, לאחר קבלת כל הבקשות ובחינת הצרכים בהתייחס אליהן

18.10. הנחיות בנוגע ללבוש או דרישות צניעות אחרות, ככל שיינתנו, ינוסחו באופן שלא יפגע בכבוד האדם או בשוויון וכך שמידת הפגיעה שלהם באוטונומיה של הסטודנטים לא תעלה על הנדרש לשם מתן אפשרות לסטודנטים חרדים ללמוד בתכניות הייעודיות.

18.11. המל"ג תמשיך בפעולות הפיקוח והאכיפה היזומה בנוגע למסגרות הייעודיות לחרדים, בפרט בהתייחס להבטחת האיכות האקדמית, עמידה בהגדרת אוכלוסיית היעד ופיקוח על הגבלות ההפרדה המגדרית.

19. מרכזי לימוד חרדיים של האוניברסיטה הפתוחה - מל"ג תעודד שיתופי פעולה של האוניברסיטה הפתוחה³⁵ עם מוסדות חינוך חרדיים, לרבות סמינרים לנשים וישיבות לגברים, קיימים או חדשים, במסגרת "מרכזי לימוד חרדיים". מרכזי הלימוד יאפשרו לימודים אקדמיים תוך שמירה על סביבת החיים והמעטפת התורנית הייחודיים של מוסדות החינוך החרדיים. האוניברסיטה הפתוחה תעמוד בהנחיות מל"ג ות"ת בנושא, לרבות בצורך לאישור תכנוני.

20. תכניות מצוינות - במסגרת התכנית הרב שנתית תפעל מל"ג/ ות"ת להקמת תכניות מצוינות ייעודיות בתחומים נדרשים ליצירת שדרת אקדמאים חרדים מובילים בתחומים מרכזיים אשר יהוו מודל בתחומים.

21. יוצאי המגזר החרדי-

21.1. "יוצאות ויוצאי החברה החרדית הם בוגרי הקהילות החרדיות שאינם חרדים בהווה. צעירות וצעירים אלה מתמודדים עם פערים דומים לאלו של בני החברה החרדית, לעיתים קרובות מתווספים לכך ניכור קהילתי ואובדן עורף משפחתי שגוררים עמם אתגרים נוספים. כתוצאה מכך שיעורם היחסי באקדמיה עודנו נמוך משמעותית מזה של האוכלוסייה הכללית"³⁶.

21.2. כלל המענים הניתנים לאוכלוסייה החרדית לרבות תקצוב, שירותי מעטפת, מלגות וכו', יינתנו באופן זהה ליוצאי החברה החרדית. במסגרת תכנית זרקור יוגדרו מרכזים ייעודיים וכן רכזים ייעודיים לאוכלוסיית היוצאים.

21.3. על המוסדות לפעול לאיתור אוכלוסיית יוצאי המגזר החרדי ולהנגיש עבורם את סל השירותים המוסדי בדומה לניתן לכלל הסטודנטים בוגרי החינוך החרדי. כמו כן ממליצה מל"ג על מינוי

³³ הפסיכולוג הראשי וראש חטיבת הרפואה במשרד הבריאות, הממונה על תחום החינוך המיוחד ונציגי המחוז החרדי במשרד החינוך, וכן עם נציגי יה"ת (האגודה לטיפול באומנויות בישראל)

³⁴ העיסוק בפסיכולוגיה מחייב תואר שני (מומחה) על פי חוק הפסיכולוגים. לגבי העיסוק בטיפול באומנויות מתנהל תהליך הסדרת המקצוע בחוק שעדיין לא הסתיים. עד להסדרת הנושא, קובעים חוזרי מנכ"ל של משרד הבריאות ומחוז קליטת עובד הוראה ממקצועות הבריאות של משרד החינוך שבפועל ישנו צורך בתואר שני על מנת לעסוק במקצוע זה במגזר הציבורי

³⁵ האוניברסיטה הפתוחה רשאית לפתוח תכניות אקדמיות מחוץ לקמפוס בהתאם להחלטת המל"ג "לימודים אקדמיים מחוץ לקמפוס", 19.3.2019.

³⁶ דו"ח עמותת יוצאים לשינוי "מודל לשילוב מיטבי של יוצאי החברה החרדית (חרדים לשעבר) בהשכלה הגבוהה, פברואר 2023

איש קשר ייעודי במוסד הלימוד שעבר הכשרה מקדימה לאתגרי יוצאי החברה החרדית, ושיהיה אמון על הקשר עם היוצאים.

21.4. למרבית יוצאי המגזר אתגרים לימודיים הדומים לסטודנטים החרדיים והם נדרשים למסלולי מכינה ולעיתים אף לקדם מכינה. המסלולים הייעודיים לחרדים אינם מתאימים להם מבחינה תרבותית והמסלולים הכלליים אינם מתאימים להם מבחינת רמת וקצב הלימוד והתמיכה בפערים הלימודיים. במסגרת כך ייבחן הצורך בפתיחת מסלולי קדם מכינה ומסלולי מכינה ייעודיים ליוצאי המגזר ו/או בעידוד תכניות מעטפת ייעודיות לאוכלוסייה זו במסגרת המכינות הקדם אקדמיות.

נספח א' - אתגרים וחסימים העומדים בפני סטודנטים בוגרי החינוך החרדי

פניה מוקדמת לקבלת מידע (RFI) -

החברה החרדית הטרוגנית מאוד וכוללת ציבור שונה ומגוון. האתגרים והחסימים שונים ברמה הכללית והפרטנית. על מנת לתת מענה אפקטיבי להקטנת הנשירה ולהעלאת אחוזי מסיימי התארים בקרב אקדמאיים חרדים במסגרת בניית מודל מעטפת לסטודנטים בוגרי החינוך החרדי, פנתה המלי"ג לציבור בתאריך 7.11.2020 בבקשת פנייה מוקדמת לקבלת מידע (RFI). התקבלו 28 מענים מצד מוסדות אקדמיים, ארגוני חברה אזרחית, מכוני מחקר וגורמים פרטיים אשר תיארו את תפיסתם בנוגע לחסימים העומדים בפני סטודנטים חרדים, הגורמים המרכזיים לנשירה ומענים נדרשים. מתוך דוחות המחקר שנאספו במהלך השנים על האקדמיה לחרדים ומתוך מעני ה RFI, ניתן לאפיין מספר אתגרים וחסימים העומדים בפני מרבית הסטודנטים החרדים לקראת ובמהלך לימודיהם האקדמיים במספר תחומים.

הבדלים בנקודת הפתיחה בין הגברים והנשים

נקודת הפתיחה של גברים חרדים ונקודת הפתיחה של נשים חרדיות באקדמיה הן שונות. גברים חרדים לרוב, מתחילים ללמוד בגיל מאוחר (24-35), כאשר הם בעלי משפחות ונדרשים לפרנסת משפחתם במקביל ללימודיהם. לרובם פער גדול בתחומי הליבה, בדגש אנגלית, מתמטיקה והבעה והם נדרשים להשלמות נרחבות בתחומים אלו, לעיתים אפילו "להתחיל מאפס". רובם נדרשים לקדם-מכינה של שלושה חודשים לפחות לשם השלמת פערים ומכינה ייעודית של 9 חודשים לפני תחילת התואר, דבר המאריך את פרק הלמידה לכ-5 שנים. שיטת הלימוד בישיבה שונה מאוד משיטת הלימוד באקדמיה ומיומנויות שנדרשות בלימוד הישיבתי שונות מהנדרש באקדמיה. לצד יכולות שינון והעמקה גבוהים, לרובם פערים בכתיבה אקדמית, אסטרטגיות למידה, ניהול זמן, אוריינות דיגיטלית וכד'. הקושי בהשלמת פערים אלו פוגע לעיתים בתחושת המסוגלות והערך העצמי, וגורם לכך שהם נוטים יותר "ללכת לאיבוד" במהלך הלימודים. ההתנגדות הקהילתית ללימודי אקדמיה על ידי גברים גבוהה מההתנגדות לאקדמיה בקרב הנשים. הדבר משפיע על הקבלה והתמיכה החברתית והמשפחתית שניתנים לגברים החרדים באקדמיה.

נשים חרדיות מגיעות לרוב עם פערים אקדמיים קטנים משמעותית מהגברים. על פי נתוני משרד החינוך בתי הספר לבנות במגזר החרדי מלמדים ליבה והלומדות בהם נבחנות במבחני סאלד או בבגרות. לעומת הגברים מרבית הנשים החרדיות מתחילות את לימודיהן האקדמיים בגיל צעיר מאוד (18-23). לטענת חלק מהמענים הדבר בא לידי ביטוי לעיתים בחוסר בשלות. כמו כן, צוין כי לנשים צורך גדול יותר בבחירת מוסד לימודים "כשר" ובהפרדה מגדרית. נשים רבות מגיעות לאקדמיה לאחר לימודי סמינר בהם הן עוברות הסמכה להוראה (מורה מוסמכת בכירה) או הכשרה מקצועית מטעם מה"ט. כפועל יוצא, אחוזים גבוהים מהנשים החרדיות פונות להשלמת תואר בחינוך. בנוסף, ציינו חלק מהמשיבים כי אירועי החיים המשמעותיים במקביל ללימודים יוצרים קשיים גדולים יותר לנשים, ואצל רבות מהן האתגרים סביב תקופת השידוכין, החתונה והתקופה לפני ואחרי הלידה עלולים להוביל לנשירה מהלימודים.

אתגרים תרבותיים

הקהילה החרדית בחרה לאורך שנים בהסתגרות מהעולם המודרני ומהחברה הכללית ובאופן היסטורי, צמיחתה של החרדיות אופיינה בין היתר בהתנגדות לתנועת ההשכלה. ביטויים לכך ניתן למצוא גם היום בהתנגדויות הפומביות של רבנים בולטים ובהתנגדות חלק נרחב מהתקשורת החרדית ללימודים באקדמיה. בחברה התורנית, הערך של לימוד תורה הוא ערך עיקרי ומהווה עבור רבים את מרכז החיים. היציאה ללימודים אקדמיים ועזיבת הישיבה היא וויתור על מעמד וסטטוס בחברה ובמשפחה.

אתגרים תרבותיים נוספים העולים מהמענים הם הצורך של מרבית הסטודנטים החרדים בלימודים נפרדים מגדרית וכן העובדה שרוב הסטודנטים החרדיים הינם דור ראשון להשכלה גבוהה, דבר המשפיע על הליגיטימציה ועל היכולת להתייעץ או להיעזר בגורמים בקהילה.

מתוך המענים עולים חששות תרבותיים רבים הן מצד הלומד והן מצד משפחתו וקהילתו מהלימודים באקדמיה: מחשיפה לא מבוקרת לתכנים שאינם תואמים את ערכי הציבור החרדי, משינוי באורח החיים הדתי ו/או בזהות התרבותית, מהשתלבות בחברה תרבותית שונה, ומהשפעות המהלך על המשפחה. שוני תרבותי נוסף, הינו המוטיבציה להגיע לאקדמיה. בעוד צעירים רבים שאינם חרדים תופסים את הלימודים האקדמיים כבעלי ערך בפני עצמם, וכבסיס למימוש עצמי ולקריירה, הסיבה העיקרית לפניה

ללימודים אקדמיים בחברה החרדית היא פרגמטית – האקדמיה נתפסת כמכשיר להשתלבות בתעסוקה ולשיפור המצב הכלכלי.

אתגרים אקדמיים

מענים רבים מציינים חוסר ידע וחוסר אוריינטציה במפגש עם האקדמיה, החל מאפשרויות הלימוד, דרישות הקבלה ללימודים, ועד לכישורים ולדרישות הנדרשות בלימודים אקדמיים (ובמסלולים השונים), זכויות וחובות כסטודנט, השפעת מסלול הלימודים על אפשרויות התעסוקה ועוד.

בוגרים רבים של מערכת החינוך החרדית מגיעים למערכת ההשכלה הגבוהה עם פערי ידע משמעותיים במתמטיקה, אנגלית, לשון, הבעה (ובפרט כתיבה אקדמית). סטודנטים חרדים רבים חסרים רקע במיומנויות למידה הנדרשות באקדמיה כגון הכנה לבחינות, למידה פרונטלית, כתיבת עבודות ועוד. מיומנות ניהול הזמן היא אתגר משמעותי לסטודנט החרדי, הן בשל הצורך לאזן בין הלימודים, לעבודה ולחיי המשפחה והן בשל הצורך להשלים פערי ידע ומיומנויות במהירות. לקויות למידה במקרים רבים אינן ידועות או מאובחנות.

הפער הטכנולוגי, הן במיומנויות הטכנולוגיות והן בציווד המחשוב העומד לרשות הסטודנטים (עקב התנגדות ערכית, תשתיות אינטרנט קלוקלות או יכולות כלכליות) מייצר אתגרים לימודיים נוספים לחלק מהסטודנטים החרדים.

אתגרים כלכליים

סטודנטים חרדים רבים נישאים ומקימים משפחה לפני התואר הראשון או במהלכו, כך שמעבר לקושי במימון שכר הלימוד, הם נדרשים לפרנס את משפחתם במקביל ללימודים. קושי זה מועצם עקב משך הלימודים הארוך באקדמיה (לעומת הכשרות מקצועיות לדוגמה), ומכיוון שסטודנטים חרדים רבים נדרשים למכונה קדם אקדמית.

חוסר הביטחון הכלכלי ביכולת לעבור תקופה זו, הן בשל חוסר תמיכה משפחתית/קהילתית (בגלל מצב כלכלי, הצורך לתמוך במספר ילדים גדול, תיעדוף נמוך של הלימודים האקדמיים או התנגדות להם) והן בשל אי ודאות לגבי סיוע ותמיכה מהמדינה, מוסדות הלימוד או פילנתרופיה מקשה על ההחלטה לבחור בהשכלה גבוהה. מכיוון שסטודנטים חרדים רבים פונים ללימודים אקדמיים מתוך מרצון לשפר את מצבם הכלכלי, האתגרים הכלכליים והאופק הרחוק גורמים פעמים רבות לייאוש ולנשירה מהלימודים.

אתגרים חברתיים

מרבית הסטודנטים החרדים מהווים דור ראשון להשכלה הגבוהה, הם אינם יכולים להיעזר בניסיון של משפחתם וחבריהם ולרובם אין כתובת קרובה להתייעצות מושכלת בבחירת מוסד ומסלול הלימודים, אין אפשרות להיעזר בסביבתם על מנת להתאים את ציפיותיהם ללימודים האקדמיים, והם מגיעים ללימודים ללא הבנה של המורכבות וההוויה של החיים הסטודנטיאליים.

במהלך הלימודים האקדמיים נוצר מפגש בין עולמות (החרדי והחילוני, התורני והאקדמי, הקהילתי והאישי). הסטודנטים נתקלים בתרבות שונה ובשפה שלעיתים זרה להם לחלוטין. הדבר יוצר דילמות ומורכבויות אישיות וחברתיות ובמקרים רבים הם מתמודדים עם דילמות אלו לבד, ללא תמיכה חברתית מסגרתית מובנית. בלימודים במסלולים כלליים במוסדות מעורבים, דילמות אלו מקבלות משנה תוקף. תמיכה חברתית ויצירת קבוצת שווים לשיתוף והתייעצות הכרחית בשלבים אלו.

פעילות העשרה והווי חברתי-ספורט, פעילויות גיבוש, ימי סטודנט וכי' לרוב אינן מותאמות בהווייתם לציבור החרדי ורוב הסטודנטים נמנעים מלהשתתף בהם.

נספח ב' - עדכון סדרי עדיפות תכנוניים לתחומי לימוד למגזר החרדי במוסדות להשכלה גבוהה - החלטת המועצה להשכלה גבוהה מיום 22.2.2022-

בישיבתה ביום 22.2.22 דנה מל"ג בהמלצת ועדת ההיגוי להנגשת ההשכלה הגבוהה לאוכלוסייה החרדית מיום ה' 7.2.22 ובהמלצת ות"ת מיום ה' 16.2.22 בנוגע להצעה לעדכון סדרי עדיפות תכנוניים לתחומי לימוד למגזר החרדי במוסדות להשכלה גבוהה והיא מחליטה כדלהלן:

1. להודות לגב' דגנית לוי ממכון ירושלים למחקרי מדיניות על בחינת הנושא וכתיבת הדו"ח.
2. לעדכן את החלוקה לרמות עדיפות על פי אמות מידה הכוללות תחומים מוטי תעסוקה, תחומי עיסוק נדרשים בחברה החרדית, תחומים נדרשים להנגשת אוכלוסיות ייחודיות וכן את רמות הביקוש הקיימות בקרב בוגרי החינוך החרדי.
3. סדרי העדיפות המעודכנים בנוגע לתחומי הלימוד ימשיכו לשמש כאחד הכלים התכנוניים לבחינת בקשות הגשה של המוסדות להשכלה גבוהה לפתיחת תכניות לימוד חדשות במסגרות הייעודיות לחרדים וכן בסיס לשיקולי תקצוב הן בנוגע למעטפת התמיכה והן בנוגע לחלוקת המלגות לסטודנטים בוגרי החינוך החרדי.
4. לאשר את טבלת סדרי העדיפות להלן:

רמת עדיפות ד'	רמת עדיפות ג'	רמת עדיפות ב'	רמת עדיפות א'	
		○ הנדסה תעשייה וניהול	○ הנדסת מחשבים ○ הנדסת תוכנה ○ הנדסת חשמל ○ ואלקטרוניקה ○ הנדסה אזרחית ○ הנדסת נתונים ○ אדריכלות ○ הנדסה- אחר	הנדסה ואדריכלות
			○ מדעי המחשב ○ סטטיסטיקה ○ מתמטיקה ○ מערכות מידע ○ מדעי הנתונים	מתמטיקה, סטטיסטיקה ומדעי המחשב
			○ רפואה כללית ○ רפואת שיניים ○ קדם רפואה	רפואה
	○ המדעים הביולוגיים ○ אחר – ○ חקלאות	○ ביוטכנולוגיה ○ המדעים הפיזיקליים ○ - אחר	○ פיזיקה ○ כימיה	המדעים הפיזיקליים והביולוגיים וחקלאות
		○ מקצועות עזר רפואי ² ○ רפואת חירום ○ טיפול באמצעות ○ אומנויות (M.A.) ¹		מקצועות עזר רפואיים
○ BA כללי	○ מדעי החברה – ○ אחר	○ עבודה סוציאלית ○ קרימינולוגיה	○ כלכלה ○ פסיכולוגיה	מדעי החברה
	○ עסקים ומדעי ○ הניהול – אחר	○ חשבונאות ○ מדיניות ציבורית ○ מנהל ציבורי		עסקים ומדעי הניהול
○ B.Ed מלא/השלמה עם התמחות בתחומים שאינם נדרשים במגזר החרדי ³		○ B.Ed מלא/השלמה עם התמחות בתחומים נדרשים במגזר החרדי ³ ○ מנהל חינוכי		חינוך והכשרה להוראה

○ חינוך (B.A.)		(M.Ed/M.A.) ¹		
	○ משפטים			משפטים
○ BA כללי	○ לימודי יהדות	○ מוזיקה ואומנות ○ מדעי הרוח הכלליים- אחר	○ מקצועות העיצוב	מדעי הרוח, מקצועות העיצוב והאמנויות

¹ תואר M.A. הנדרש להסמכה. על פי מדיניות מלי"ג פתיחת תכניות ייעודיות לחרדים בהפרדה מוגבלת ללימודי התואר הראשון. תחומים מוצעים בטבלת העדיפויות אשר נלמדים במסגרת תארים מתקדמים, יתועדפו מבחינה תקצובית בלבד ולא ילמדו בהפרדה.

² לצורך פתיחת תכניות נוספות בתחומים: ריפוי בעיסוק, פיזיותרפיה, הפרעות בתקשורת, תזונה, יש לבחון את נושא השדות הקליניים המוצעים בתכניות אלו.

³ לימודים מלאים או לימודי השלמה לתואר בוגר בחינוך והוראה (B.Ed). פירוט תחומי ההוראה הנדרשים במגזר החרדי על סמך החלטת מלי"ג מיום 19.10.21 הינו-

- מקצועות הליבה - מתמטיקה, אנגלית, מדעים, עברית
- מקצועות נוספים - גיל הרך, קידום נוער, חינוך בלתי פורמלי, חינוך גופני, מוסיקה, אומנות וייעוץ חינוכי

5. לקיים בהמשך בחינה מחודשת של מדיניות חלוקת מלגות ות"ת לבוגרי החינוך החרדי לרבות בחינת שילוב קריטריונים נוספים כגון מצוינות.